

EDWARDS, THOMAS ('Caerfallwch'; 1779 - 1858), geiriadurwr

Enw: Thomas Edwards
Ffugenw: Caerfallwch
Dyddiad geni: 1779
Dyddiad marw: 1858
Priod: Edwards (née Webster)
Priod: Edwards (née Wynne)
Priod: Margaret Edwards (née Jones)
Rhiant: Margaret Edwards
Rhiant: Richard Edwards
Rhyw: Gwryw
Galwedigaeth: geiriadurwr
Maes gweithgaredd: Ysgolheictod ac leithoedd
Awdur: Henry Lewis

Ganwyd, mwy na thebyg yn y Felinganol, yn nhref-ddegwm Caerfallwch, ym mhlwyf Lloneurgain (Northop), Sir y Fflint, yn 1779, a'i fedyddio yn Lloneurgain 5 Mawrth 1780, mab i Richard a Margaret Edwards. Rhwymwyd ef yn 14 oed yn brentis i gyfrwywr yn yr Wyddgrug, ar ôl ychydig addysg mewn ysgol ramadegol yn Lloneurgain. Câi gyfle yn nhy ei feistr i ddarllen newyddiaduron a llyfrau Saesneg. Ar ddiwedd ei brentisiaeth cerddodd ef a chyfaill iddo i Lundain i geisio gwaith, ond bu raid dychwelyd adref ar draed dan gardota, heb gael gwaith. Yn 1800 neu 1801 priododd Margaret Jones, Trellyniau, Helygen, ac â'r gynhysgaeth a oedd ganddi hi cychwynnodd fusnes cyfrwywr yn Lloneurgain, ond methu a wnaeth. Yn 1802 cafodd le fel ysgrifennydd mewn gwaith glo yn yr ardal. Wedi marw'i wraig ymbriododd yr ail waith â Miss Wynne, Lloneurgain, yn 1803. Yn 1806 symudodd ef i swydd dan gwmni'r gwaith glo yn Llundain, ac yn 1815 cafodd swydd dan N. M. Rothschild, a ddaliodd hyd ddiwedd ei oes. Yn 1816 priododd ei drydedd wraig, Miss Webster o'r Fynachlog, Lloneurgain. Teithiodd droeon i Ewrop dros Rothschild, ac yn 1830 bu dros ddau fis yn yr Almaen yn ymchwilio i annhrefn yng nghyfrifon rhai o'r pendefigion â'r cwmni. Derbyniodd £1,000 yn anrheg ganddynt. Bu farw yn Llundain, 4 Gorffennaf 1858, a'i gladdu ym mynwent Highgate.

Ymddiddorodd ar hyd ei oes yn yr iaith Gymraeg, ac mewn cerddoriaeth. Cyfrannodd lawer i'r cyfnodolion megis *Y Gwyllydydd*, *Seren Gomer*, *Goleuad Cymru*, *Cymro Llundain*, dan y ffugenwau 'T. ap Edwart ap Eurgain,' 'Zabulonun,' 'Caerfallwch.' Yn *Y Gwyllydydd* (1829-30) cyhoeddwyd 'Darlith ar Fwnai, etc.' ganddo, 'a draddodwyd ger gwydd Cymdeithas y Cymreigyddion yn Nghaerludd, Nos Iau, Gorphenaf 1af., 1830.' Cyfansoddai farddoniaeth yn null [Pughe](#) (gweler dwy gân yn *Ceinion Awen y Cymry*, 121-4). Ceir tonau o'i waith, er enghraifft yn *Seren Gomer*, v, 224; vi, 64. Ond ei lafur pennaf oedd ceisio cyfoethogi'r Gymraeg â geiriau newydd er mwyn gallu trin yn yr iaith yr agweddau newydd ar wybodaeth, mewn gwyddoniaeth yn arbennig. Yn 1845 cyhoeddodd lyfr, *Analysis of Welsh Orthography*. Dadansoddir yr iaith yn null [Pughe](#); disgrifir treigliadau cytseinol a chyfnewidiadau llafariad; eglurir defnydd ac ystyr rhagddodiaid ac ôlddodiaid. Fe'i cyhoeddwyd drachefn yn ei brif waith, *Geirlyfr Saesoneg a Chymraeg. An English and Welsh Dictionary* (Holywell, Printed & published by [P. M. Evans](#), MDCCL). Mae yn hwn luoedd o eiriau a luniodd ef ei hun i gyfateb i dermau newydd yn y gwahanol wybodau yn Saesneg. Ymhen can mlynedd ar ei ôl ceisir gwneud yr un peth gan bwyllgorau. Ymddengys mai 'Caerfallwch' ei hun a greodd y gair 'pwyllgor' ('from *pwyll*, deliberation; and *cor*, assembly, company').

Yr oedd 'Caerfallwch' yn un o'r aelodau o eglwys Jewin (Llundain) a fwrwyd allan gan awdurdodau'r Methodistiaid Calfaidd am gefnogi rhyddfreniad y Pabyddion.

Awdur

Yr Athro Emeritus Henry Lewis, (1899 - 1968)

Ffynonellau

Josiah Thomas Jones, *Geiriadur Bywgraffyddol o Enwogion Cymru (Aberdâr 1867-70)*, i, 229-30

Y Gwyddoniadur Cymreig (1889–96), ail arg., iv, 631 DE

Geirlyfr Bywgraffiadol o Enwogion Cymru (1870), 281-2

Cofrestrir'r Eglwys yng Nghymru yn Ll.G.C.

Archifau LIGC: [NLW MS 1577C: Miscellany](#)

Dolenni Ychwanegol

VIAF: [19509735](#)

Wikidata: [Q7789287](#)

Dyddiad cyhoeddi: 1953

Hawlfraint Erthygl: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/>

Mae'r Bywgraffiadur Cymreig yn cael ei ddarparu gan Lyfrgell Genedlaethol Cymru a Chanolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru. Mae ar gael am ddim ac nid yw'n derbyn cymorth grant. Byddai cyfraniad ariannol yn ein helpu i gynnal a gwella'r wefan er mwyn i ni fedru parhau i gydnabod Cymry sydd wedi gwneud cyfraniad nodedig i fywyd yng Nghymru a thu hwnt.

Ewch i'n [tudalen codi arian](#) am ragor o wybodaeth.

